

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра психології та соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА (БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА)

Розвиток комунікативних навичок підлітків засобами
соціально-психологічного тренінгу

Виконала: студентка групи Пб-4

спеціальності 053 Психологія

Чеснокова Емілія Юріївна

Керівник:

Кетлер-Митницька Т. С.

Рецензент: Буланов В. А.

Нормоконтроль: Ситник С. С.

Запоріжжя – 2024

РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота: 80 с., 2 табл., 2 рис., 51 джерела, 3 додатка.

Об'єкт дослідження: комунікативні навички підлітків

Предмет дослідження: особливості розвитку комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу.

Мета дослідження – здійснення теоретичного аналізу та емпіричного дослідження особливостей розвитку комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення; емпіричні: тестування (методики «Виявлення комунікативних та організаторських схильностей» (за В. Синявським і Б. Федоришиним) (КОС) та «Діагностика комунікативної соціальної компетентності» (КСК)).

Підлітковий вік є вирішальним для становлення та розвитку соціально-комунікативних навичок особистості. Це пояснюється тим, що в підлітковий період відбуваються значні зміни у всіх сферах, що забезпечують формування комунікативних здібностей. Проблемою розвитку комунікативних навичок підлітків займалися такі вчені, як: О. Бікус, В. Волошина, Л. Петько, О. Мартиняк, О. Боровець. Водночас, формування комунікативних навичок сучасних підлітків проходить в умовах воєнного стану, що накладає певні обмеження на інтимно-особистісне спілкування підлітків та ускладнює розвиток їх комунікативних навичок. Ефективним засобом для вирішення цієї проблеми та розвитку комунікативних навичок підлітків є соціально-психологічний тренінг розвитку комунікативної компетентності.

РОЗВИТОК, КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ,
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ, ПІДЛІТКИ.

ВСТУП

Актуальність дослідження обґрунтована тим, що підлітковий вік є бурхливим періодом особистісного становлення, пов'язаний з докорінною зміною комунікативної поведінки. Провідною діяльністю цього віку є інтимно-особистісне спілкування, від успішності якого значною мірою залежить самоповага, самооцінка, самосприймання, ефективність в інших видах діяльності та психологічне благополуччя підлітків в цілому. Підлітки активно розширюють свої навички спілкування, а побудова нових міжособистісних стосунків стає предметом їх власної активності. Під час цього етапу розвитку особистості важливе розширення соціальних зв'язків, активізація процесу самопізнання, інтенсивне спілкування з ровесниками та батьками. Багато дослідників переконані, що підлітковий вік є вирішальним для становлення та розвитку соціально-комунікативних навичок особистості. Для того, щоб отримати в групі однолітків бажаний соціальний статус, користуватися повагою, знаходити прийнятні шляхи самоствердження в якості дорослого здобувачам освіти необхідно вчасно засвоїти конструктивні прийоми пояснення та доведення своєї думки, розвинути готовність слухати інших та розуміти їх емоційний стан.

Водночас, дорослішання сучасних українських підлітків та розвиток їх комунікативних навичок відбувається у складний воєнний час. Он-лайн навчання в деяких областях України, унеможливлення вільного спілкування з однолітками через скорочення безпечних місць масового перебування людей, еміграція деяких друзів, а також погіршення власного емоційного стану підлітків призвело до уповільнення або викривлення розвитку їх комунікативних навичок.

Розвиток комунікативної сфери підлітків досліджували О. Бікус, О. Білоус, О. Боровець, Г. Виштеюнас, О. Мартиняк, Р. Павелків, Л. Петько та інші. Вченими було розглянуто механізми виникнення підліткових

конфліктів, специфіка дружби та кохання в цьому віці тощо. Динаміка розвитку комунікативних навичок підлітків в умовах війни досліджена меншою мірою. П. Сахно та М. Лутовцева розглядали її у контексті руйнування життєвих планів та перспектив здобувачів освіти цього віку, а І. Марціновська та М. Супрун – через призму психологічної травми. Соціально-психологічний тренінг як засіб розвитку комунікативних навичок підлітків використовували такі дослідники, як О. Купрєєва, В. Федорчук та О. Боровець. Проблематика розвитку комунікативних навичок українських підлітків у сучасних умовах зберігає свою актуальність, чим і зумовлений вибір теми бакалаврської роботи в такій редакції: «Розвиток комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу».

Об’єкт дослідження: комунікативні навички підлітків.

Предмет дослідження: особливості розвитку комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу.

Мета дослідження – здійснення теоретичного аналізу та емпіричного дослідження особливостей розвитку комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу.

Відповідно до сформульованої мети нами були поставлені такі завдання:

- 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних навичок підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу;
- 2) виявити рівні розвитку комунікативних навичок підлітків та здійснити аналіз отриманих результатів;
- 3) розробити цикл занять соціально-психологічного тренінгу щодо розвитку комунікативних навичок підлітків.

Методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, узагальнення; емпіричні: тестування (методики: «Виявлення комунікативних та організаторських схильностей» за В. Синявським і Б. Федоришиним (КОС) та «Оцінка рівня комунікабельності (В.Ф. Ряховського)»)

Методологічна основа:

1) концепції комунікативних навичок Є. Бойко, Л. Власенко, О. Леонтєва, Р. Павелкова, Л. Спіріна та І. Тригуб;

2) наукові підходи до проблематики розвитку комунікативних навичок підлітків О. Бікус, О. Білоус, О. Боровець, Г. Виштеюнас, О. Мартиняк, Л. Петько;

3) методичні напрацювання в галузі ігрового психотренінгу Н. Афанасьєвої, А. Гольдштейн, В. Кутішенко, Л. Перелигіної, С. Ставицької, В. Хомик.

Структура та обсяг роботи. Бакалаврська складається зі вступу, двох розділів, які містять у своєму складі шість підрозділів, висновків, списку літератури, а також додатків; загальний обсяг роботи складає 80 сторінок, з них – 38 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

1. Актуальність дослідження обґрунтована тим, що підлітковий вік вважається вирішальним для становлення та розвитку соціально-комунікативних навичок особистості. Провідною діяльністю та ключовою формою комунікативної активності підлітків є інтимно-особистісне спілкування. Для розвитку комунікативних навичок підлітків важливим є розширення соціальних зв'язків, активізація процесу самопізнання, самореалізація у спілкуванні з ровесниками та дорослими. Водночас, умови воєнного часу ускладнюють розвиток комунікативних навичок підлітків внутрішньо особистісними кризами, пов'язаними з військовими діями, онлайн-форматом навчання, еміграцією та різними проблемами психологічного характеру, що проявляються на когнітивному, емоційно-вольовому та поведінковому рівнях. Недостатня розвиненість комунікативних навичок призводить до утруднення самореалізації у майбутньому, зниження якості спілкування та міжособистісних відносин, нестабільності самооцінки, виникнення почуття самотності та внутрішнього дискомфорту, компенсувати який не можуть навіть об'єктивно високі показники в інших сферах життя. Це додатково актуалізує проблему пошуку способів розвитку комунікативних навичок підлітків.

2. Здійснено теоретико-методологічний аналіз проблеми розвитку комунікативних навичок підлітків підлітків засобами соціально-психологічного тренінгу. Він виявив, що комунікативні навички є індивідуально-психологічними властивостями, що забезпечують умови для особистісного розвитку, адаптації в соціумі, самовираження, вербальної та невербальної взаємодії та досягнення поставлених цілей у комунікативній діяльності. Для підлітків важливим є розвиток комунікативних навичок, оскільки саме завдяки ним вони зможуть задовільнити свою потребу у спілкуванні, розширити коло соціальних зв'язків, активізувати процес

самопізнання. Підлітки прагнуть побудувати ясні міжособистісні відносини, прагнуть до налагодження контактів із представниками протилежної статі, засвоєння особливостей гендерних ролей, набуття автономності. Одним з ефективних засобів розвитку комунікативних навичок підлітків є соціально-психологічний тренінг. Перевагами соціально-психологічного тренінгу є можливість створення безпечного простору, сприятливого для створення дружніх стосунків у групі, засвоєння комунікативних навичок та умінь успішного розв'язання різних комунікативних завдань.

3. Для здійснення емпіричного дослідження обрано методики «Виявлення комунікативних та організаторських схильностей» за В. Синявським і Б. Федоришиним (КОС) та «Оцінка рівня комунікабельності (В.Ф. Ряховського)». Емпіричне дослідження проводилось на базі наукового ліцею комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради у 2023-2024 н. р. У дослідженні брали участь 20 учнів 5-6 класів, серед них було 4 хлопців та 16 дівчат. Перевагою обраних для дослідження методик «Виявлення комунікативних та організаторських схильностей» за В. Синявським і Б. Федоришиним (КОС) та «Оцінка рівня комунікабельності (В.Ф. Ряховського)» є можливість визначити розвиток комунікабельності підлітків та рівень розвитку їх комунікативних та організаторських схильностей, а також порівняти результати. Встановлено, що серед учнів 5-6 класів переважає нормальний рівень товарищескої\комунікабельності, на другому місці за поширеністю є задовільний рівень. Водночас, в опитаних домінує низький рівень розвитку комунікативних схильностей, а також низький та середній рівень організаторських схильностей, що свідчить про несформованість навичок ділового спілкування. Отримані результати свідчать про потребу створення пошуку шляхів розвитку комунікативних навичок підлітків.

4. З метою розвитку комунікативних навичок підлітків було розроблено цикл занять соціально-психологічного тренінгу, який містить 10 занять.

Кожне заняття триває 40 хвилин. Цикл складається з вправ, які напрувлені на оволодіння підлітками комунікативною компетенцією, згуртування колективу та формування нових поведінкових паттернів, що сприятимуть успіху у різноманітних комунікативних ситуаціях. Для реалізації цих завдань до змісту тренінгу включено багато ефективних методів: діагностичні методики, мозковий штурм, рольові ігри, складання казок, релаксаційні вправи, психогімнастика, дихальні техніки. Цикл тренінгових занять сприяє не лише розвитку комунікативних навичок підлітків, але й удосконаленню рефлексії, зниженню емоційної напруги, формуванню умінь емпатійного слухання.

Отже, мету та завдання бакалаврської роботи реалізовано. Перспективою подальших досліджень є впровадження розробленого циклу тренінгових занять та оцінка його ефективності.